สถานการณ์แม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน

3.1 ปัจจุบันคุณภาพน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะบริเวณลำน้ำเจ้าพระยาตอนล่างช่วงกิโลเมตรที่ 20 - 55 ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงได้เริ่มโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาและจัดการคุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำและกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา สาเหตุสำคัญที่เกิดปัญหามลภาวะของแม่น้ำเจ้าพระยามีสาเหตุใหญ่ ๆ อยู่ 2 ประการคือ

1. ของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมบนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่และเล็กตลอดลำน้ำเจ้าพระยา มีการปล่อยน้ำทิ้งจากขบวนการผลิตลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจของกองสิ่งแวดล้อมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ในปี พ.ศ. 2522 โดยสำรวจจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีความสกปรกสูง 60 ราย ตั้งแต่จังหวัดอยุธยาลงมาจนถึงปากแม่น้ำ ซึ่งมีทั้งโรงงานที่มีระบบบำบัดน้ำเสียและไม่มีพบว่าปริมาณความสกปรกรวมทั้งหมด (BOD loading) ที่ทิ้งลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในแต่ละวันมีค่าประมาณ 68,000 กิโลกรัม BOD ส่วนการสำรวจในปี พ.ศ. 2525 เฉพาะโรงงานในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งส่วนใหญ่มีระบบบำบัดน้ำเสีย ปรากฏว่าค่าความสกปรกรวมทั้งหมดที่ระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยามีค่าประมาณ 7,300 กิโลกรัมต่อวัน ดังตารางที่ 3.1

2. ของเสียจากแหล่งชุมชนได้แก่ การทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำ น้ำเสียจากท่อระบายน้ำที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดน้ำทิ้งของกรุงเทพมหานคร น้ำเสียจากคลอง และการสูบน้ำของสถานีระบายน้ำทิ้งของกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ในปี พ.ศ. 2522 พบว่าน้ำเสียจากท่อระบายน้ำของกรุงเทพมหานคร มีค่าความสกปรกที่ระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาคิดเป็นปริมาณของเสียรวมประมาณ 760 กิโลกรัม บีโอดีต่อวัน (ตารางที่ 3.2) ส่วนน้ำทิ้งจากคลองต่าง ๆ ค่าความสกปรกรวมทุกคลองมีค่าประมาณ 160,000 กิโลกรัมบีโอดีต่อวัน (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.1 รายละเอียดน้ำทิ้งโรงงานโครงการ บีโอดี สู่งในเขตกรุงเทพมหานคร

ชื่อโรงงาน	ชนิดระบบบำบัด	อัตราการไหล ($ม^3$/วัน)	BOD loading (กก./วัน)		ประสิทธิภาพการบำบัด %
			Influence	Effluence	
1. บริษัทกรุงเทพอาหารและเครื่องดื่ม จ.ก.	Oxidation Ditch	150	112.2	6.8	94
2. บริษัทกรีนล่ปอร์ต (ประเทศไทย) จ.ก.	Activated Sludge	2,000	1,572.0	31.2	98
3. บริษัทคิกคาปู (ประเทศไทย) จ.ก.	Oxidation Ditch	400	300.8	100.8	66
4. บริษัทไทยน้ำทิพย์ จ.ก.	Activated Sludge	3,000	2,142.0	60.6	97
5. บริษัทนิวแมมโบบรรจุขวด จ.ก.	Activated Carbon	30	18.5	6.0	67
6. บริษัทยูเนียมโฮ่ดา จ.ก.	Oxidation Ditch	120	85.7	9.0	89
7. ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงงานลูกกวาดเทล์ตี้	Oxidation Ditch	35	348.3	10.78	97
8. บริษัทไทยอมฤตบริวเวอรี่ จ.ก.	Activated Sludge	2,000	1,664.0	70.6	85

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ชื่อโรงงาน	ชนิดระบบบำบัด	อัตราการไหล ($ม^3$/วัน)	BOD loading (กก./วัน)		ประสิทธิภาพการบำบัด %
			Influence	Effluence	
9. บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่จำกัด	Activated sludge	3,000	8,613.0	144.3	98
10. บริษัทเล่ริมสุขจำกัด	Activated sludge	1,250	857.3	30.6	96
11 บริษัทวาสัญจำกัด	Activated sludge	250	158.5	18.3	97
12 บริษัทยาคูลท์ (ประเทศไทย) จำกัด	Activated sludge	300	51.9	1.3	97
13 บริษัทรยะเดย์จำกัด	Activated sludge	40	30.1	2.5	91
14 บริษัทโฟรโมส่ต้อาหารนม (กรุงเทพฯ) จำกัด	Activated sludge	300	501.1	25.0	95
15 บริษัทกรุงเทพค้าสัตว์จำกัด	Oxidation Ditch	400	373.2	145.6	47
16 บริษัทเจ้าพระยาห้องเย็นจำกัด	Activated sludge	250	658.3	95.5	85
17 บริษัทพระนครห้องเย็นจำกัด	Activated sludge	300	734.1	37.8	94
18 บริษัทไทยเจอเนอรัลฟูดจำกัด	Oxidation Ditch	25	38.7	3.75	90
19 บริษัทไทยรุ่งเรืองห้องเย็นจำกัด	ไม่มีระบบบำบัด	40	86.52	86.52	0
20 บริษัทไทยเล่รีห้องเย็นจำกัด	ไม่มีระบบบำบัด	400	897.6	897.6	0

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ชื่อโรงงาน	ชนิดระบบบำบัด	อัตราการไหล ($ม^3$/วัน)	BOD loading (กก/วัน)		ประสิทธิภาพการบำบัด %
			Influence	Effluence	
21 บริษัทสหฟาร์มจำกัด	Oxidation Pond	1,500	546.0	74.3	86
22 บริษัทสามัคคีการประมงจำกัด	ไม่มีระบบบำบัด	100	92.3	92.3	0
23 บริษัทห้องเย็นชื่มฮูจำกัด	Activated sludge	200	533.0	17.2	96
24 บริษัทห้องเย็นสากลจำกัด	Bio. Treatment	50	40.65	1.6	96
25 บริษัทอุตสาหกรรมห้องเย็นอาร์ซีเคจำกัด	Anaerobic Filter	400	285.2	285.2	0
26 บริษัทอกห้องเย็นจำกัด	Anaerobic Filter	30	36.5	4.4	87
27 บริษัทซาฟโคล (ประเทศไทย) จำกัด	Activated sludge	300	149.4	39.9	90
28 บริษัทอาหารลักษณ์โก้จำกัด	Activated sludge	40	85.7	7.2	91
29 บริษัทลีเวอร์บาร์เธอร์จำกัด	Activated sludge	150	188.85	13.3	93
30 บริษัทไลอ้อน(กรุงเทพ)จำกัด	Activated sludge	6	10.4	1.5	86
31 บริษัทอุตสาหกรรมพีซ่มงคลจำกัด	Activated sludge	300	110.4	37.5	66
32 บริษัทยูเนียนเวลตี้ยารินจำกัด	Activated sludge	700	71.4	4.8	93

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ชื่อโรงงาน	ชนิดระบบบำบัด	อัตราการไหล ($ม^3$/วัน)	BOD loading (กก/วัน)		ประสิทธิภาพการบำบัด %
			Influence	Effluence	
33 บริษัทยูเนียนไหมพรมจำกัด	Activated sludge	600	87.6	5.7	93
34 บริษัทยูเนียนสปินนิ่งมิลล์จำกัด	Activated sludge	650	36.4	1.6	95
35 บริษัทโรงงานอุตสาหกรรมผ้าธนบุรีจำกัด	Activated sludge	600	280.2	151.2	46
36 องค์การทอผ้า	Activated sludge	350	82.6	4.9	94
37 บริษัทเครื่องนุ่งห่มสำเร็จรูปจำกัด	Chemical Tratment	700	228.9	85.4	63
38 บริษัทไทยเทยิ่นจำกัด	Activated sludge	6,000	348.6	73.8	79
39 บริษัทไทยแมนอินดัสตรีจำกัด	Chemical Treatment	300	50.1	31.5	37
40 บริษัทเจริญชัยอุตสาหกรรม	Chemical Treatment	2,000	2,648.0	640.0	76
41 บริษัทไทยผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกระดาษจำกัด	Chemical Treatment	3,000	1,533.0	222.0	86
42 บริษัทโรงงานกระดาษลีแล่งไทยจำกัด	Pond System	3,000	1,146.0	126.6	88

1 19132534

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ชื่อโรงงาน	ชนิดระบบบำบัด	อัตราการไหล ($ม^3$/วัน)	BOD loading (กก/วัน)		ประสิทธิภาพการบำบัด %
			Influence	Effluence	
43 บริษัทโรงงานกระดาษหริกรีจำกัด	Chemical Treatment	2,500	1,545.0	267.5	82
44 บริษัทโอล่ถล่ภา (เต็กเฮงหยู) จำกัด	Activated sludge	400	333.6	71.6	71
45 บริษัทอุตล่าหกรรมทำเครื่องแก้วไทย จำกัด	DE-OILER	1,000	68.4	11.58	83
46 องค์การฟอกหนัง	ไม่มีระบบบำบัด	1,300	2,450.5	2,450.5	0
47 ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงงานซักฟอกชินไฉฮั้ว	Aerated lagoon	400	158.0	36.0	77
48 กองโรงกลั่นน้ำมันที่ 2 กรมการพลังงานทหาร	A.P.I.Separator	7,500	1,140.0	750.0	34
49 บริษัทไม้อัดไทยจำกัด	Bio.Treatment	1,400	168.0	62.9	62
50 บริษัทล่หล่ามัคคีค้าสัตว์จำกัด	ไม่มีระบบบำบัด	-	-	-	-

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ชื่อโรงงาน	ชนิดระบบบำบัด	อัตราการไหล ($ม^3$/วัน)	BOD loading (กก/วัน)		ประสิทธิภาพการบำบัด %
			Influence	Effluence	
51 องค์การอุตสาหกรรมห้องเย็น	ไม่มีระบบบำบัด	-	-	-	-
52 บริษัทสุรามหาราษฎร์จำกัด (โรงงาน)	Evaporation Ineinerator	1,500	684	0	100
	รวม	60,247	34,281	7,361	78

ที่มา : กองสิ่งแวดล้อมโรงงานกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2528

ตารางที่ 3.2 ปริมาณของเสียที่ปล่อยทิ้งจากท่อระบายน้ำของ กทม.ในปี พ.ศ. 2522

จุดสำรวจ		ระยะทางจากปากแม่น้ำ (กม.)	ค่าความสกปรก กก.บีโอดี/วัน
1	ถนนสุโขทัย	53.6	3.4
2	ถนนราชวิถี	53.2	13.60
3	ซอยพระอัด	52.9	2.80
4	ท่าเรือข้ามฟากเทเวศน์	52.3	-
5	ท่าเรือข้ามฟากวิสุทธิกษัตริย์	51.8	1.65
6	ถนนพาย้พ	51.7	4.60
7	ซอยวัดล่ามพระยา	51.5	2.10
8	สะพานพุทธ-ปิ่นเกล้า	50.9	14.30
9	ถนนพระจันทร์	50.5	5.60
10	ท่าเรือข้ามฟากท่าช้าง	50.1	12.90
11	ท่าเรือข้ามฟากท่าเตียน	49.1	23.60
12	ซอยท่าข้าม	48.8	5.10
13	ข้างคลองหลอด	48.6	4.00
14	ซอยใกล้สะพานพุทธ	48.3	43.00
15	ซอยใกล้สะพานพุทธ	48.2	37.50
16	ซอยคลองโอ่งอ่าง	48.0	3.60
17	ซอยอนุวงศ์	47.7	11.50
18	ถนนราชวงศ์	47.6	16.60
19	ท่าเรือข้ามฟากวัดเกาะ	47.2	120.00
20	ท่าเรือข้ามฟากวัดสวัสดิ์	47.0	142.00

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

จุดสำรวจ	ระยะทางจากปากแม่น้ำ (กม.)	ค่าความสกปรก กก.บีโอดี/วัน
21 ซอยคลองถม	46.9	128.00
22 ท่าที่กรมเจ้าท่า	46.4	3.80
23 ท่าเรือข้ามฟากสี่พระยา	46.1	11.30
24 ซอยไปรษณีย์กลาง	45.9	-
25 ซอยคลองสาธร	45.1	1.70
26 ข้างสะพานกรุงเทพ	42.2	78.00
27 ข้างสะพานกรุงเทพ	42.2	79.00
		รวม 766.65

ที่มา - การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.3 ปริมาณของเสียจากคลองต่าง ๆ ที่ระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ปี พ.ศ. 2522

	ชื่อคลอง	ค่าปริมาณของเสีย กก.บีโอดี/วัน
1	คลองรังสิต	2,645
2	คลองบ้านใหม่	240
3	คลองบางคูวัด	890
4	คลองบางพูด	190
5	คลองบ้านแหลมใหญ่	200
6	คลองบางขื่อ	1,580
7	คลองเทเวศน์	1,560
8	คลองลำมะเล่น	2,870
9	คลองบางลำภู	350
10	คลองบางกอกน้อย	6,570
11	คลองมอญ	680
12	คลองบางกอกใหญ่	1,165
13	คลองหลอด	285
14	คลองผดุงกรุงเกษม (สถานีสูบน้ำสี่พระยา)	4,110
15	คลองดาวคะนอง	3,130
16	คลองบางปะแก้ว	4,340
17	คลองบางปะกอก	660
18	คลองราษฎร์บูรณะ	12,770
19	คลองแจงร้อน	2,470
20	คลองลัดหลวง	13,630

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ชื่อคลอง	ค่าปริมาณของเสีย กก.บีโอดี/วัน
21 สถานีสูบน้ำพระราม 4	5,850
22 คลองพระโขนง	14,740
23 คลองบางนา	1,330
24 คลองลำโรง	2,880
25 คลองบางนาเกรง	16,510
26 คลองบางปลากด	22,000
27 คลองสรรพสามิต	37,310
รวม	160,955

ที่มา - การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จะเห็นได้ว่าปริมาณของเสียรวมที่ทิ้งลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในแต่ละวัน โดยสรุปรวมตามพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำและตามความยาวแต่ละกิโลเมตรจากปากแม่น้ำ จะมีปริมาณน้ำเสียรวมทิ้งลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ 270,000 กิโลกรัม บีโอดีต่อวัน (ตารางที่ 3.4)

ดังนั้นหน่วยงานคุณภาพน้ำ กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงได้ทำการศึกษาตรวจสอบถึงคุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา โดยกำหนดสถานีเก็บตัวอย่างน้ำตั้งแต่กิโลเมตรจากปากแม่น้ำจนถึงจังหวัดนครสวรรค์ แล้วนำมาวิเคราะห์หาดัชนีคุณภาพน้ำ โดยเลือกวิเคราะห์ดัชนีคุณภาพที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อการประเมินสภาวะของแม่น้ำได้ เช่น ออกซิเจนละลายในน้ำ บีโอดี เป็นต้น ข้อมูลที่ทางหน่วยงานได้ตรวจสอบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2525 ได้แสดงให้เห็นถึงคุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาที่ผ่านมา ทำให้คาดการณ์สภาพของแม่น้ำในอนาคตได้ ผลวิเคราะห์ดัชนีคุณภาพที่สำคัญได้แก่

1. อัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา

แม่น้ำเจ้าพระยามีอัตราการไหลของน้ำแปรผันไปตามฤดูกาล จากข้อมูลของกองจัดสรรน้ำและบำรุงรักษากรมชลประทานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2525 ดังแสดงในรูปที่ 3.1 จะเห็นได้ว่าช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคมของเกือบทุกปี อัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะต่ำมีปริมาณน้ำน้อย และค่อนข้างจะสม่ำเสมอในทุกเดือน โดยมีอัตราการไหลอยู่ในช่วง 70-100 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ส่วนในเดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม อัตราการไหลของน้ำจะเริ่มสูงขึ้นแตกต่างกันไปในแต่ละเดือน โดยมีอัตราการไหลของน้ำอยู่ในช่วง 200-4,000 ลบ.ม/วินาที ยกเว้นในปี พ.ศ. 2525 ที่อัตราการไหลของน้ำอยู่ในระดับต่ำไปจนถึงเดือนสิงหาคม

2. ออกซิเจนละลายในน้ำ (Dissolved Oxygen, DO)

DO เป็นค่าที่มีความสำคัญที่จะทำให้ทราบถึงแนวโน้มของแม่น้ำที่จะสามารถรองรับความสกปรกและความสามารถในการรักษาปริมาณออกซิเจนในแหล่งน้ำ การตรวจวัดค่าออกซิเจนในลำน้ำ ได้พิจารณาถึงอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำควบคู่ไปด้วย โดยพบว่าเมื่อ

ตารางที่ 3.4 ปริมาณน้ำเสียรวม ซึ่งถูกทิ้งลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ. 2522

ระยะทางจากปากแม่น้ำ (กม.)	ปริมาณของเสีย (กก.บีโอดี/วัน)				
	คลอง	โรงงาน	บ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำ	ท่อระบายน้ำ	รวม
0-10	37,310	1,608	23	-	38,941
10-20	22,000	14,855	19	-	36,874
20-30	35,460	4,328	51	-	39,893
30-40	34,720	985	104	-	35,809
40-50	18,450	1,980	1,978	706	23,114
50-60	12,930	65,000	3,499	61	81,490
60-70	-	6,524	250	-	6,774
70-80	1,280	310	147	-	1,737
80-83	2,885	-	13	-	2,898
รวม	165,035	95,644	6,084	767	267,530

ที่มา - การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

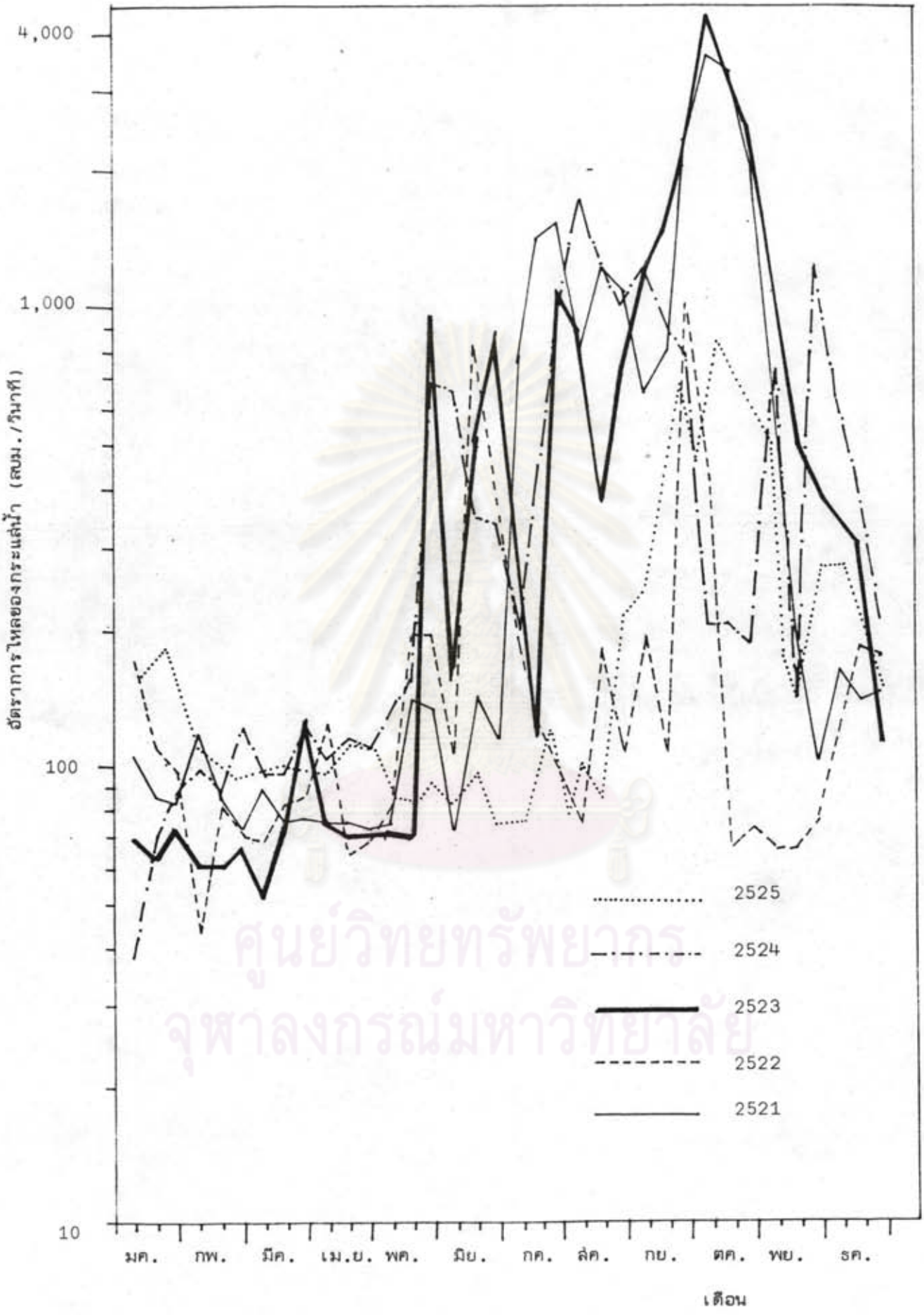

รูปที่ 3.1 กราฟแสดงการเปรียบเทียบอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ.2521 2522, 2523, 2524, และ 2525

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำมีค่าต่ำ ค่าออกซิเจนที่ละลายในน้ำจะมีค่าต่ำตามไปด้วย ดังรูปที่ 3.2 และเมื่ออัตราการไหลของน้ำสูงขึ้น ค่าออกซิเจนละลายในน้ำจะเพิ่มสูงตาม ดังรูปที่ 3.3 เมื่อพิจารณากราฟจากรูปที่ 3.3 จะเห็นว่าค่า DO ที่แสดงไว้มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ บริเวณกิโลเมตรที่ 10 จะมีค่า DO ละลายตั้งแต่ 2.0-4.0 มก/ล บริเวณกิโลเมตรที่ 20-55 พบว่าค่า DO ที่ละลายมีค่าตั้งแต่ 0.1-1.0 มก/ล โดยจุดที่มีค่า DO ต่ำสุดจะอยู่ในช่วงกิโลเมตรที่ 25-55 อันเป็นช่วงที่แม่น้ำเจ้าพระยามีคุณภาพต่ำมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิโลเมตรที่ 40-44 ถือได้ว่าเป็นจุดวิกฤตของลำน้ำ ส่วนบริเวณตั้งแต่กิโลเมตรที่ 60 เป็นต้นไป แม่น้ำจะมีค่า DO เพิ่มขึ้นจนเข้าสู่มาตรฐานคุณภาพน้ำระดับ 3 (ดูภาคผนวก)

3. บีโอดี (Biochemical Oxygen Demand, BOD)

ค่าบีโอดีเป็นค่าที่แสดงให้เห็นถึงความสกปรกของแหล่งน้ำ ถ้าแหล่งน้ำใดมีปริมาณสารอินทรีย์สูง แสดงว่าแหล่งน้ำนั้นมีความสกปรกมาก เพราะการวัดค่าบีโอดีจะวัดออกมาในรูปสารอินทรีย์ที่ถูกย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในแหล่งน้ำ โดยจะมีความสัมพันธ์กับค่าออกซิเจนที่ละลายในน้ำ ถ้าค่า DO ในแหล่งน้ำต่ำ ค่าบีโอดีจะสูงผลการวิเคราะห์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2525 แสดงไว้ในรูปที่ 3.4 พบว่าค่าบีโอดีบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา คือมีค่าบีโอดีไม่เกิน 4 มก./ล โดย บีโอดีช่วง กม.ที่ 55-60 มีค่าประมาณ 2 มก/ล ซึ่งเป็นค่าที่ไม่สูงมากนัก เนื่องจากบริเวณนี้มีแหล่งชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างน้อย ช่วงกิโลเมตรที่ 30-55 มีค่าบีโอดีสูงสุด เนื่องจากบริเวณนี้เป็นแหล่งชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมจึงมีการปล่อยน้ำทิ้งลงมาก และมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่กิโลเมตรที่ 30 ลงไป

4. ซีโอดี (Chemical Oxygen Demand, COD)

ซีโอดี เป็นค่าแสดงถึงความสกปรกของแม่น้ำอันเกิดจากน้ำทิ้งจากชุมชนและอุตสาหกรรมโดยทั่วไปค่าซีโอดีจะสูงกว่าค่าบีโอดี ทั้งนี้เพราะค่าซีโอดีจะแทนทั้งสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์ รูปที่ 3.5 และ 3.6 แสดงผลการวิเคราะห์ในปี พ.ศ. 2524 และ 2525 ขณะน้ำขึ้นและน้ำลง พบว่าค่าซีโอดีในขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำต่ำจะมีค่าสูงกว่า ขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำมาก ในช่วงบริเวณปากแม่น้ำจนถึงสะพานพระปิ่นเกล้า โดยมีค่าซีโอดีสูงกว่า 15 มก/ล ต่อจากนั้นขึ้นไปจะมีค่าซีโอดีประมาณ 10 มก/ล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

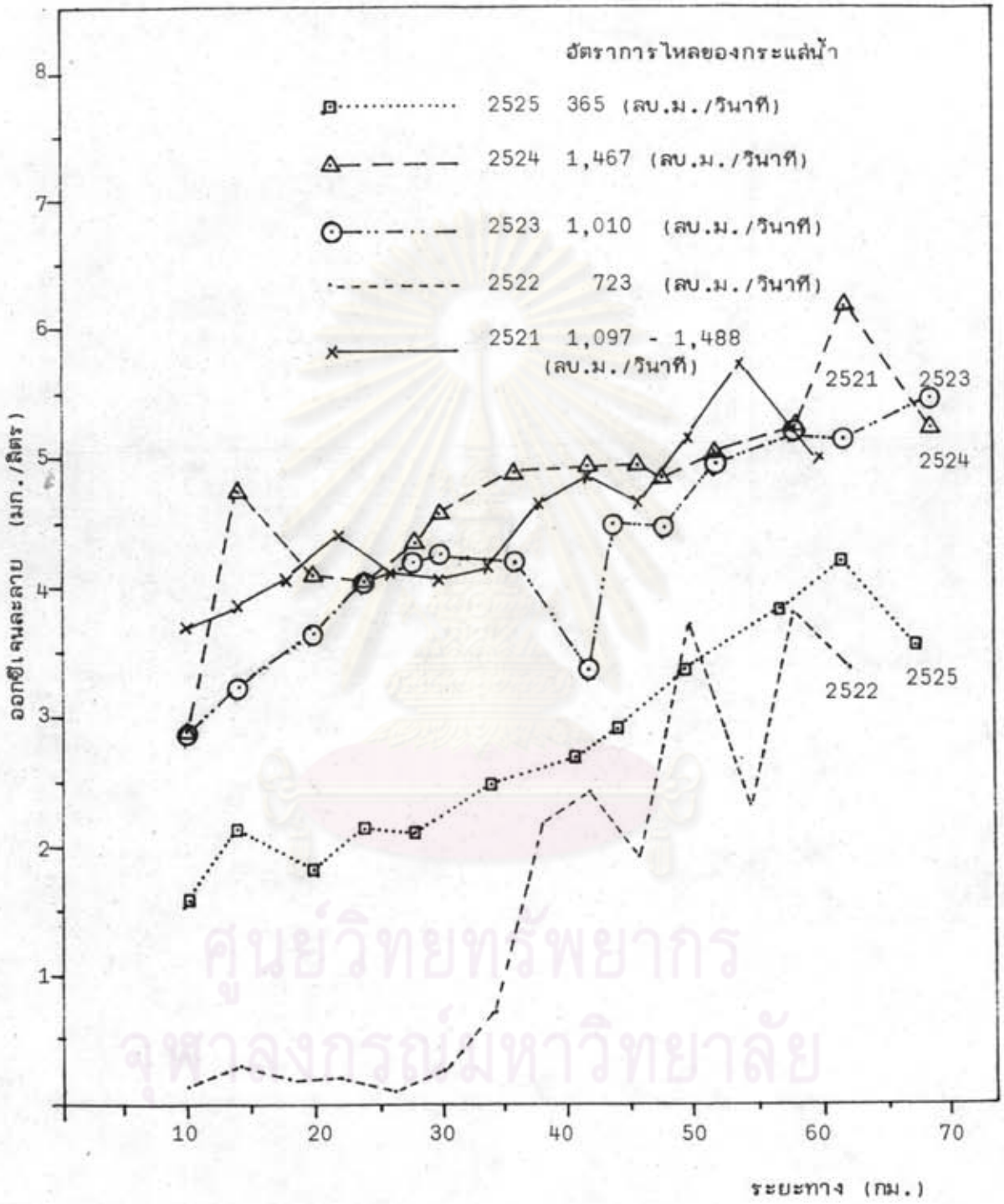

รูปที่ 3.2 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าออกซิเจนละลายที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำขึ้นสูงสุดและขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำสูงในปี 2521, 2522, 2523, 2524 และ 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

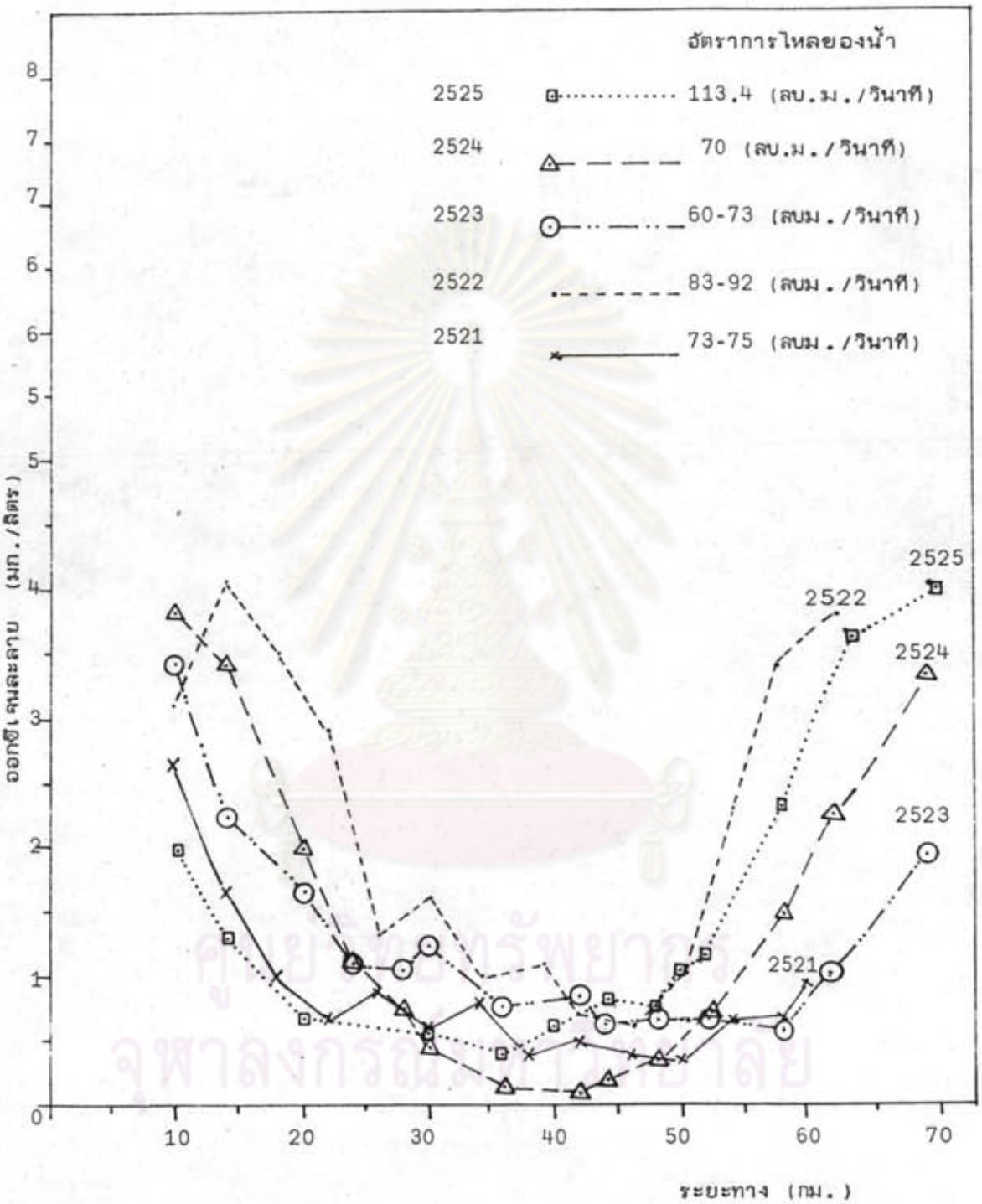

รูปที่ 3.3 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าออกซิเจนละลายที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำขึ้นสูงสุด และขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำต่ำสุดที่บางไทร (วัดโดยกรมชลประทาน) ในปี พ.ศ.2521, 2522, 2523, 2524 และ 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

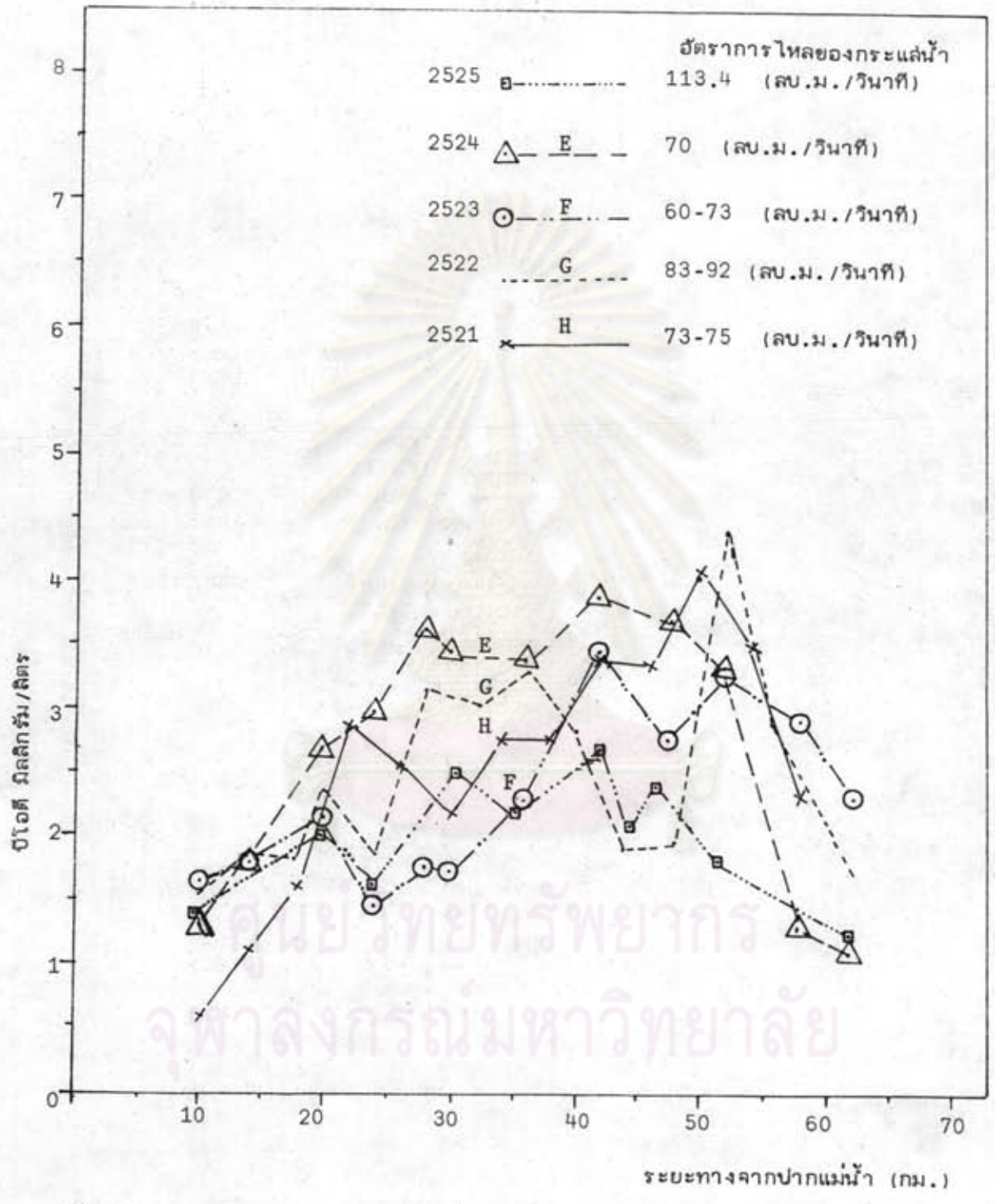

รูปที่ 3.4 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าบีโอดีที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อน้ำขึ้นสูงสุดและขณะที่อัตราไหลของน้ำต่ำในปี พ.ศ. 2521, 2522, 2523 2524 และ 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

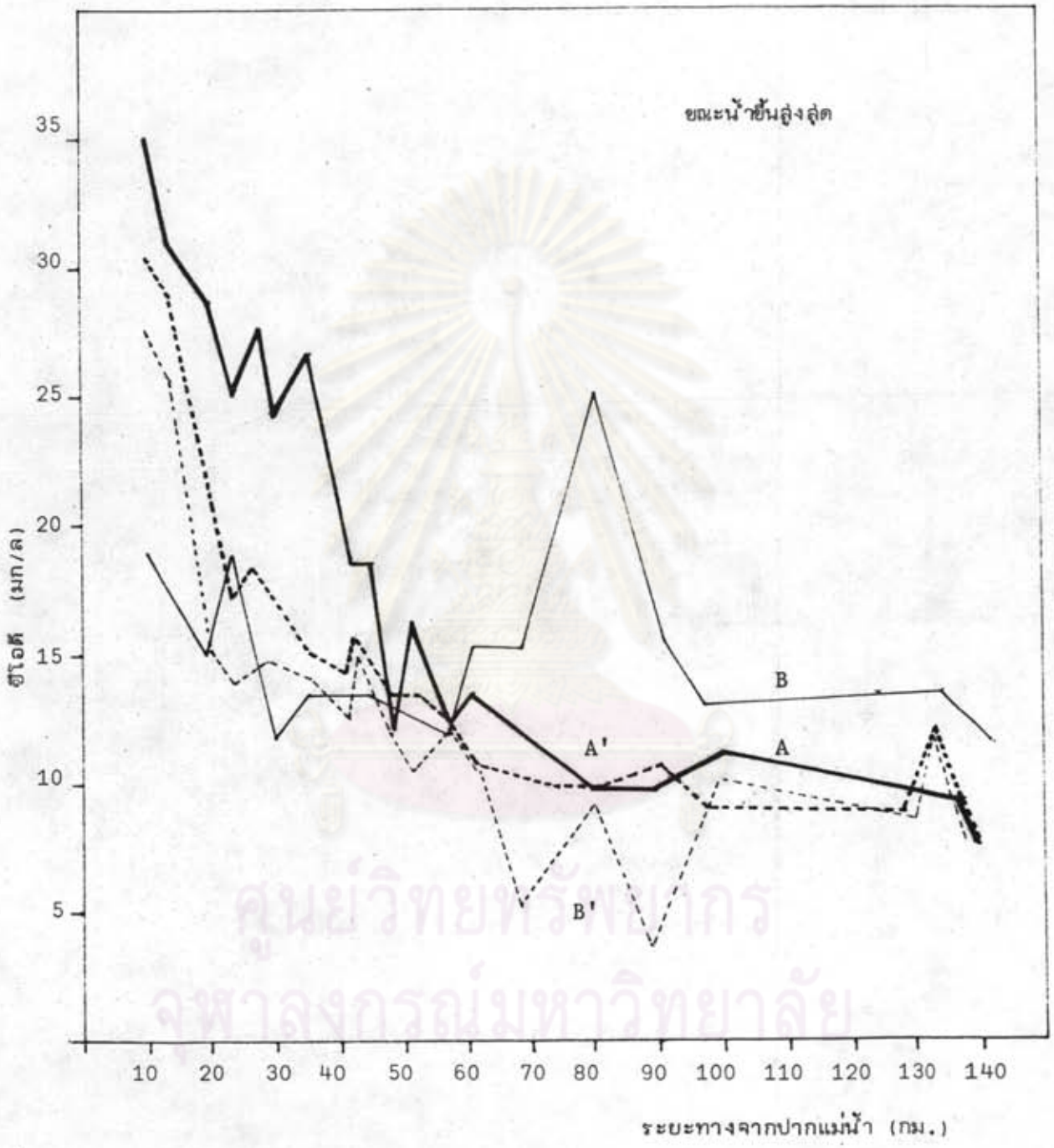

รูปที่ 3.5 ค่าซีโอดีที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำขึ้นสูงสุดในปี พ.ศ. 2524 (เส้นทึบ) และ 2525 (เส้นประ) โดยในกราฟจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ขณะที่อัตราการไหลของแม่น้ำต่ำ (A, A') และขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำสูง (B, B')

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

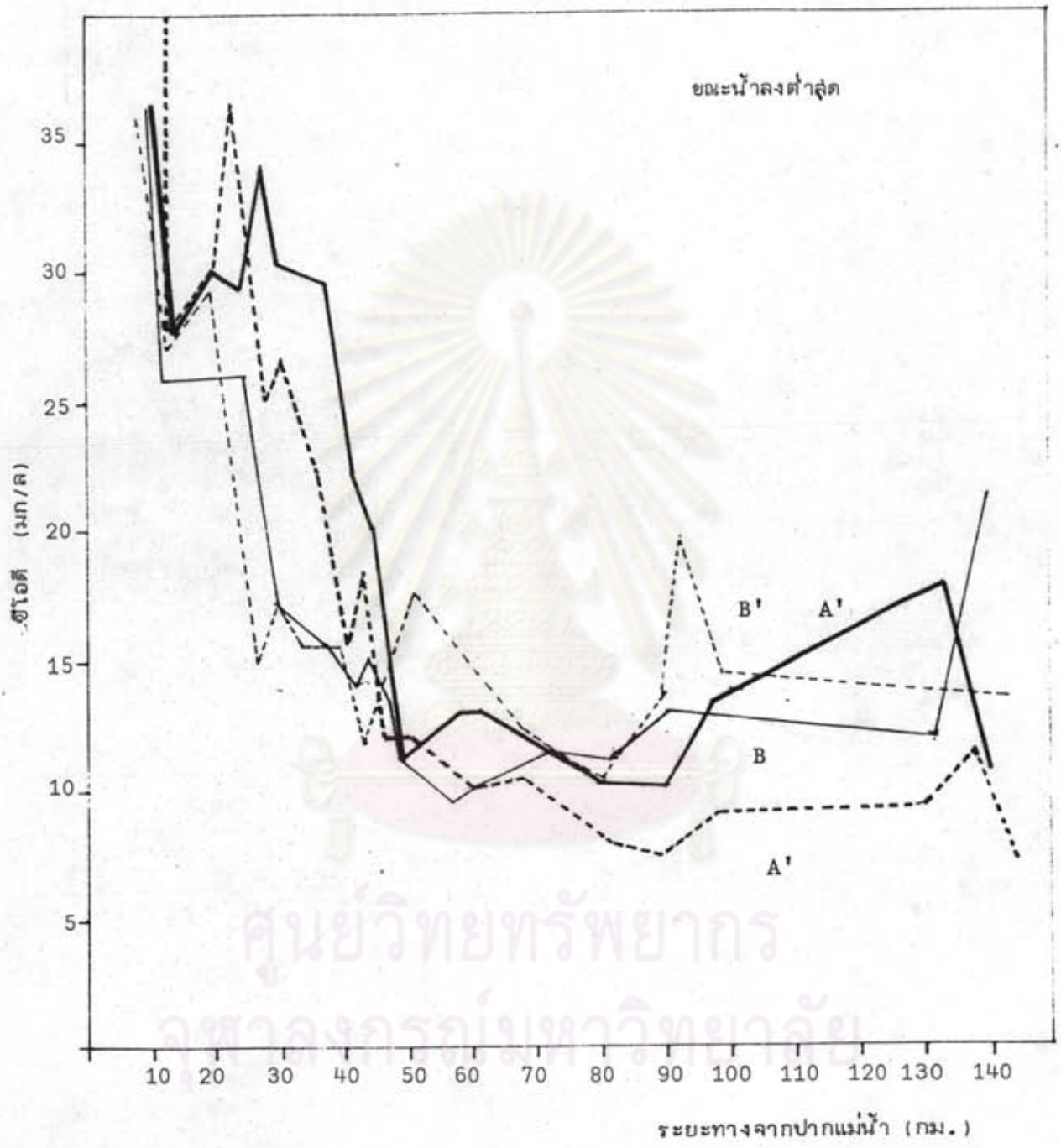

รูปที่ 3.6 แสดงค่าบีโอดีที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำลงต่ำสุดในปี พ.ศ.2524 (เส้นทึบ) และ 2525 (เส้นประ) โดยในกราฟแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ขณะที่อัตราการไหลของแม่น้ำต่ำ (A, A') และขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำสูง (B,B')

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. โคลิฟอร์มแบคทีเรีย (Coliform Bacteria)

เป็นดัชนีที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการแพร่เชื้อโรคในแหล่งน้ำ อันเนื่องมาจากการขับถ่ายของเสียของคนและสัตว์ลงสู่แหล่งน้ำ โดยวัดออกมาในหน่วย MPN (Most Probable Number) ต่อ 100 มล. รูปที่ 3.7 แสดงผลการตรวจสอบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2525 โดยจะเห็นได้ว่าทั้งช่วงที่มีอัตราการไหลของน้ำต่ำและสูง จะมีค่าโคลิฟอร์มแบคทีเรียใกล้เคียงกัน และพบว่าในทุกปีที่ทำการตรวจสอบ บริเวณที่มีค่าโคลิฟอร์มแบคทีเรียสูงมากคือ บริเวณกิโลเมตรที่ 25-55 ซึ่งมีค่าเกินกว่า 40,000-100,000 MPN/100 ml ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีเขตชุมชนหนาแน่น มีการระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนลงสู่แม่น้ำลำคลองในปริมาณที่สูง

6. ตะกอนแขวนลอย (Suspended Solids, 35)

เป็นค่าที่ได้จากการวิเคราะห์ในช่วงเดือนกรกฎาคม และสิงหาคม 2525 ดังแสดงในรูปที่ 3.8 และ 3.9 พบว่าค่าตะกอนแขวนลอยจะมีค่าสูงขณะที่น้ำลงต่ำสุด

7. ฟอสฟอรัสทั้งหมด (Total Phosphorus)

เกิดจากน้ำทิ้งจากชุมชนที่มีการใช้ผงซักฟอก และน้ำทิ้งจากการเกษตรกรรมที่ชะล้างปุ๋ยลงมา ถ้ามีมากจะไปทำให้เกิดการเจริญเติบโตของพืชน้ำอย่างรวดเร็ว รูปที่ 3.10, 3.12 แสดงผลการวิเคราะห์ในปี 2525 พบว่าในเดือนที่มีอัตราการไหลของน้ำต่ำประมาณ 80 ลูกบาศก์เมตร/วินาที จะมีค่าฟอสฟอรัสทั้งหมดสูงกว่าในเดือนที่มีอัตราการไหลของน้ำสูง

8. ไนเตรทไนโตรเจน (NO_3-N) และแอมโมเนียไนโตรเจน (NH_3-N)

มาตรฐานคุณภาพของแหล่งน้ำจืดกำหนดให้มีความเข้มข้นของ NO_3-N ได้ไม่เกิน 5.0 มก/ล และความเข้มข้นของ NH_3-N ได้ไม่เกิน 0.5 มก/ล สำหรับมาตรฐานคุณภาพน้ำระดับ 2 และ 3 รูปที่ 3.12, 3.13 แสดงผลการวิเคราะห์ในปี พ.ศ.2525

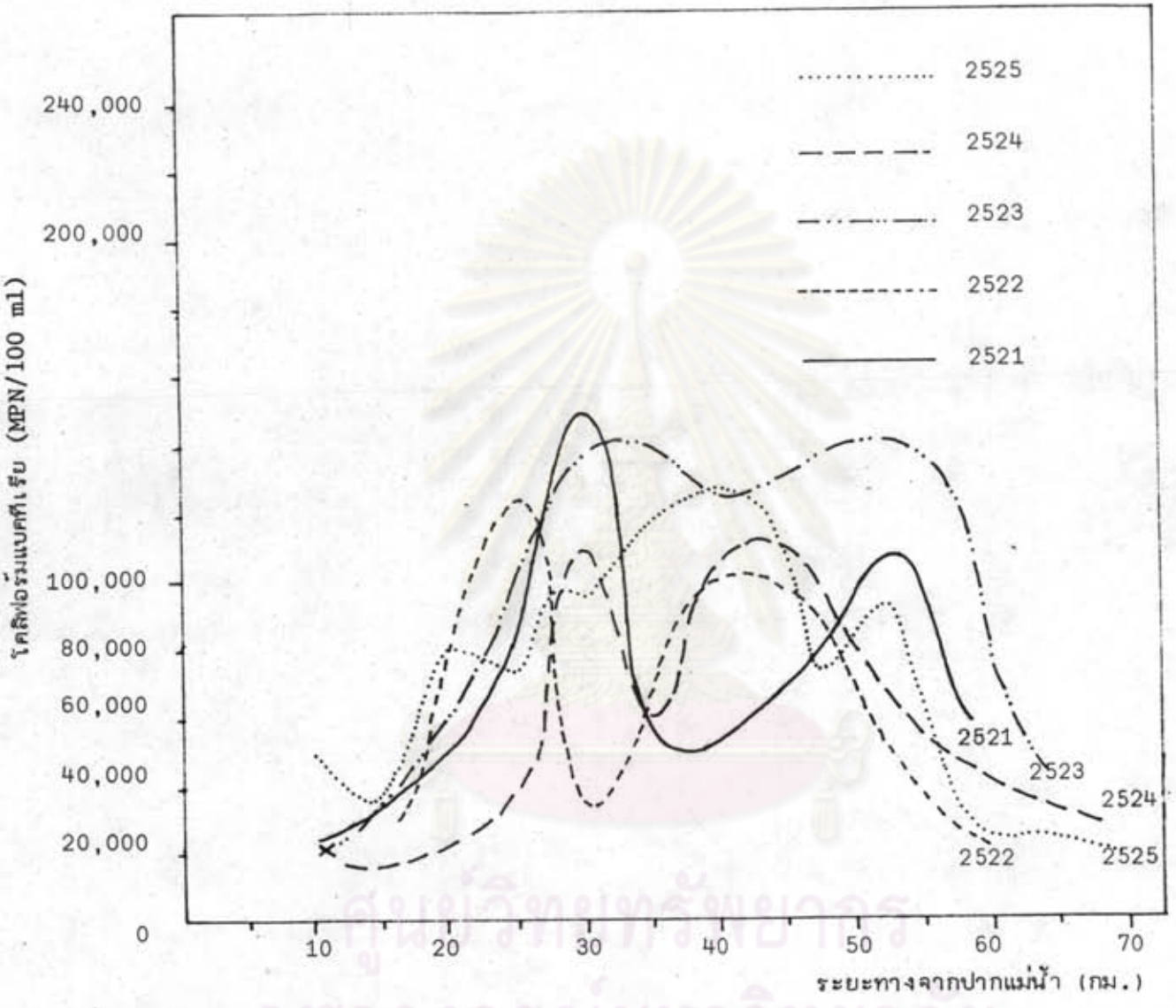

รูปที่ 3.7 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าโคลิฟอร์มแบคทีเรียที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อน้ำขึ้นสูงสุด และขณะที่อัตราไหลของน้ำต่ำในปี พ.ศ. 2521, 2522, 2523, 2524 และ 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

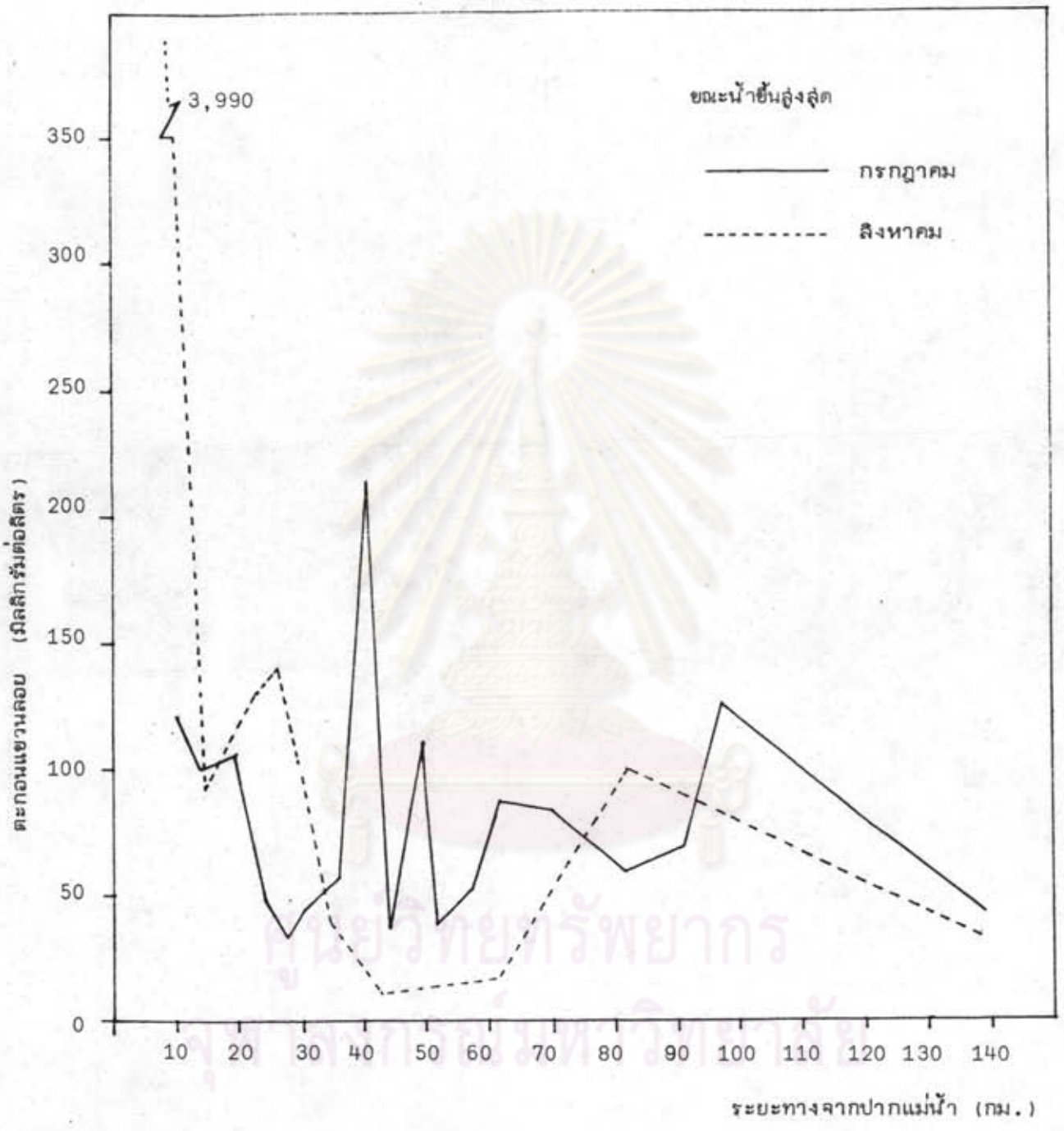

รูปที่ 3.8 แสดงค่าตะกอนแขวนลอยที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะน้ำขึ้นสูงสุด ในเดือนกรกฎาคม และสิงหาคมของปี พ.ศ.2525

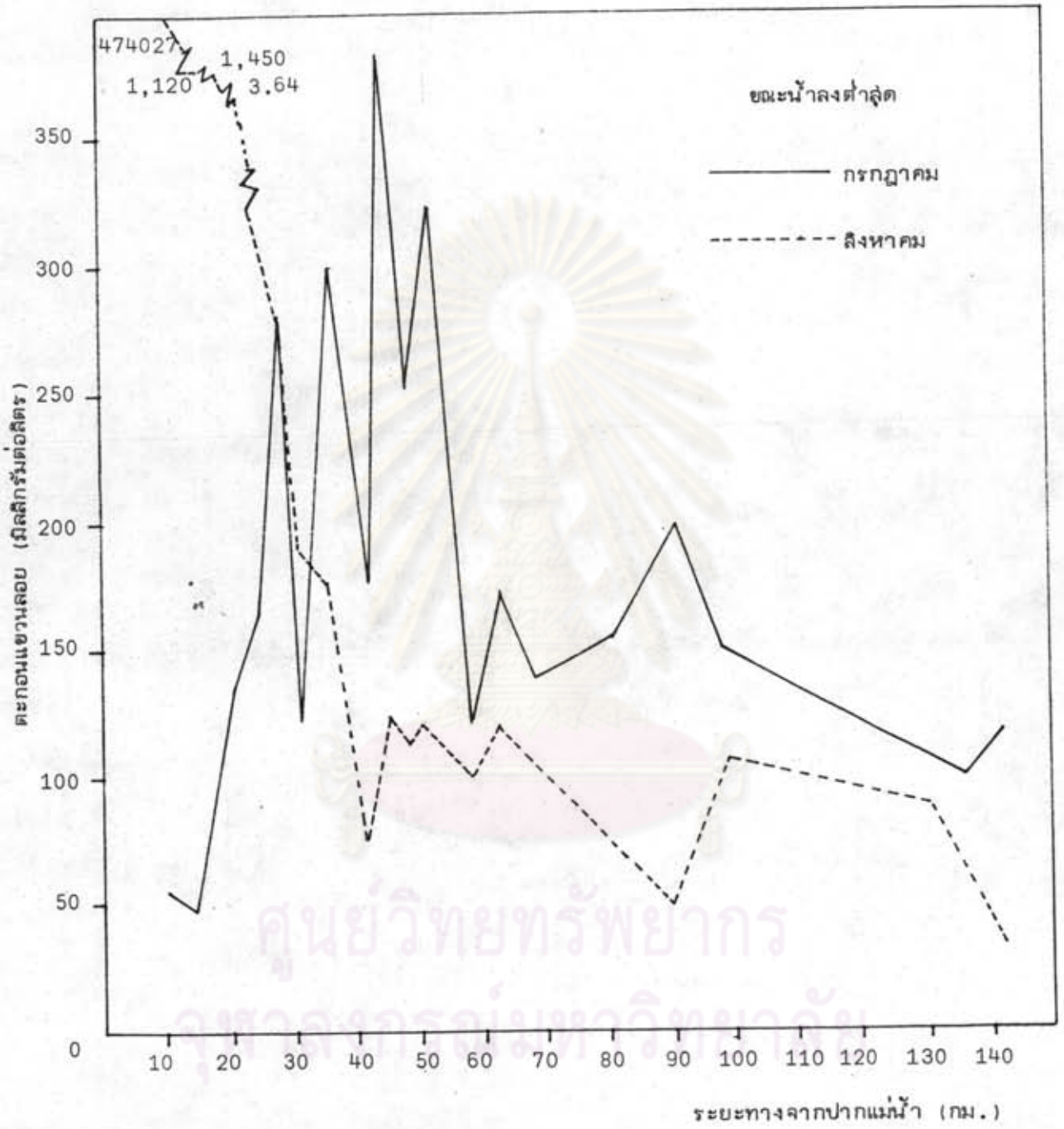

รูปที่ 3.9 แสดงค่าตะกอนแขวนลอยที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำลงต่ำสุด ในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม ของปี พ.ศ. 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

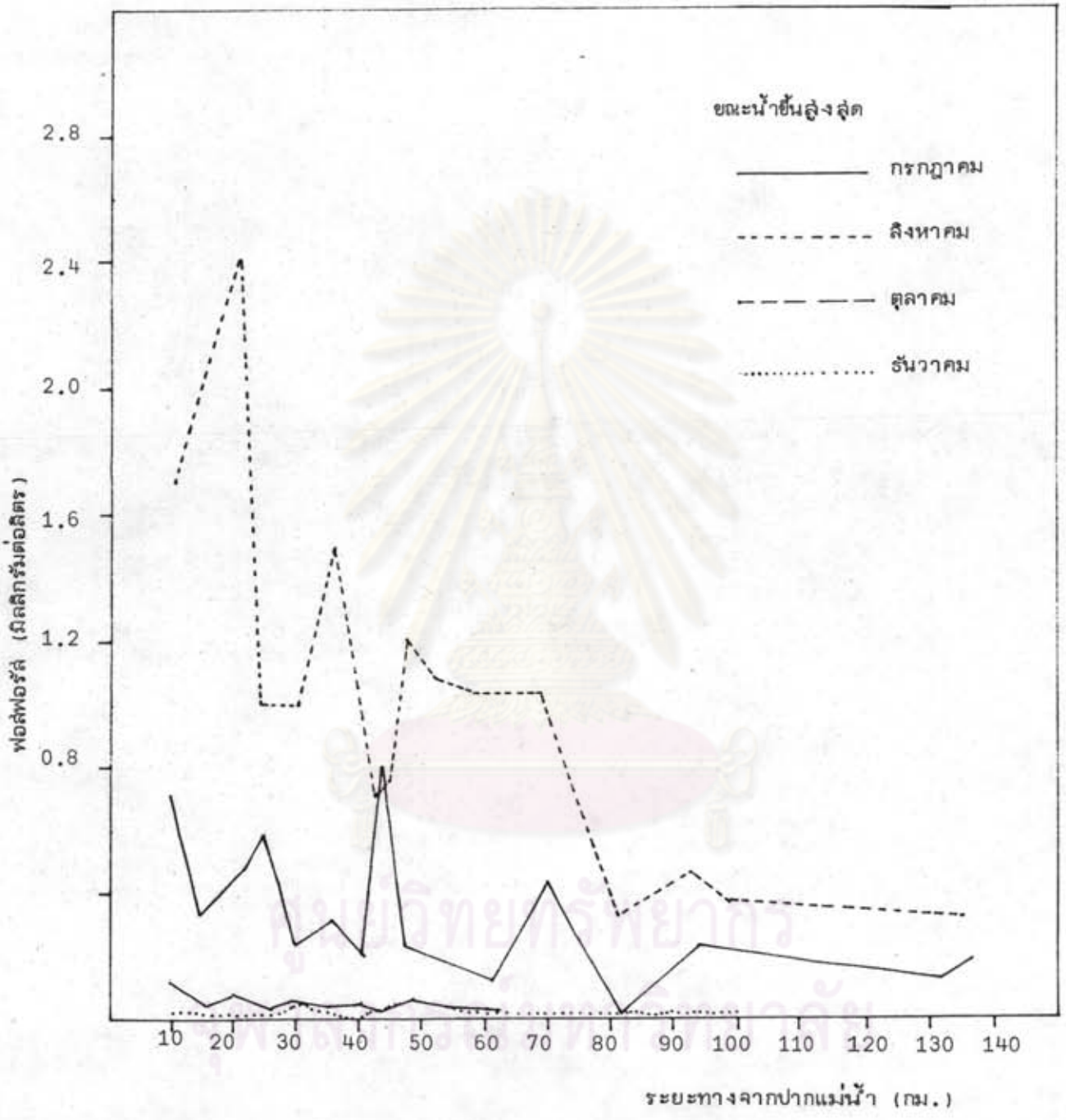

รูปที่ 3.10 แสดงค่าฟอสฟอรัสทั้งหมดที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำขึ้นสูงสุดในเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ตุลาคม และธันวาคมของ ปี พ.ศ. 2525

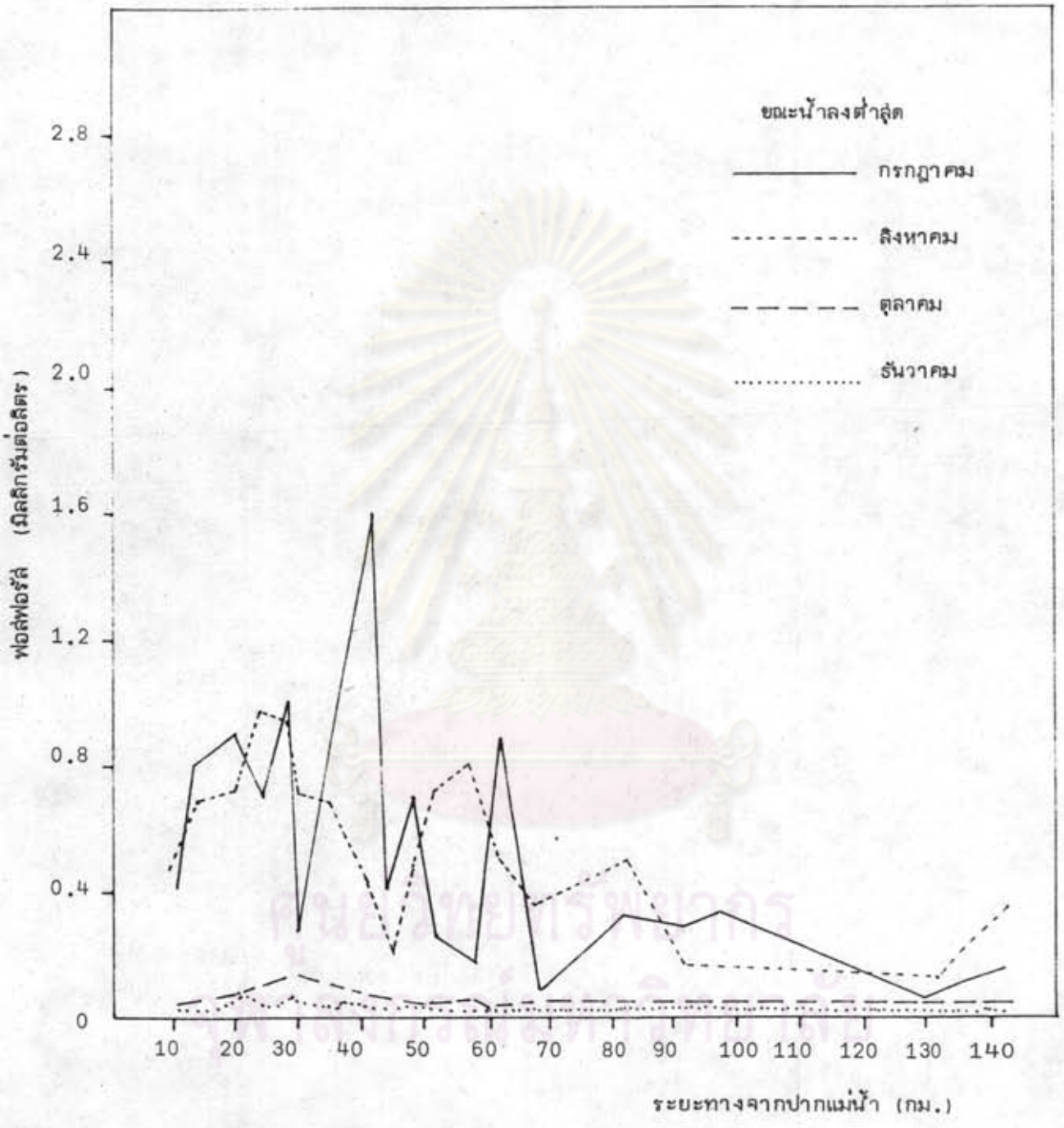

รูปที่ 3.11 แสดงค่าฟอสฟอรัสทั้งหมดที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาขณะน้ำลงต่ำสุด ในเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ตุลาคม และธันวาคม ของปี พ.ศ. 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

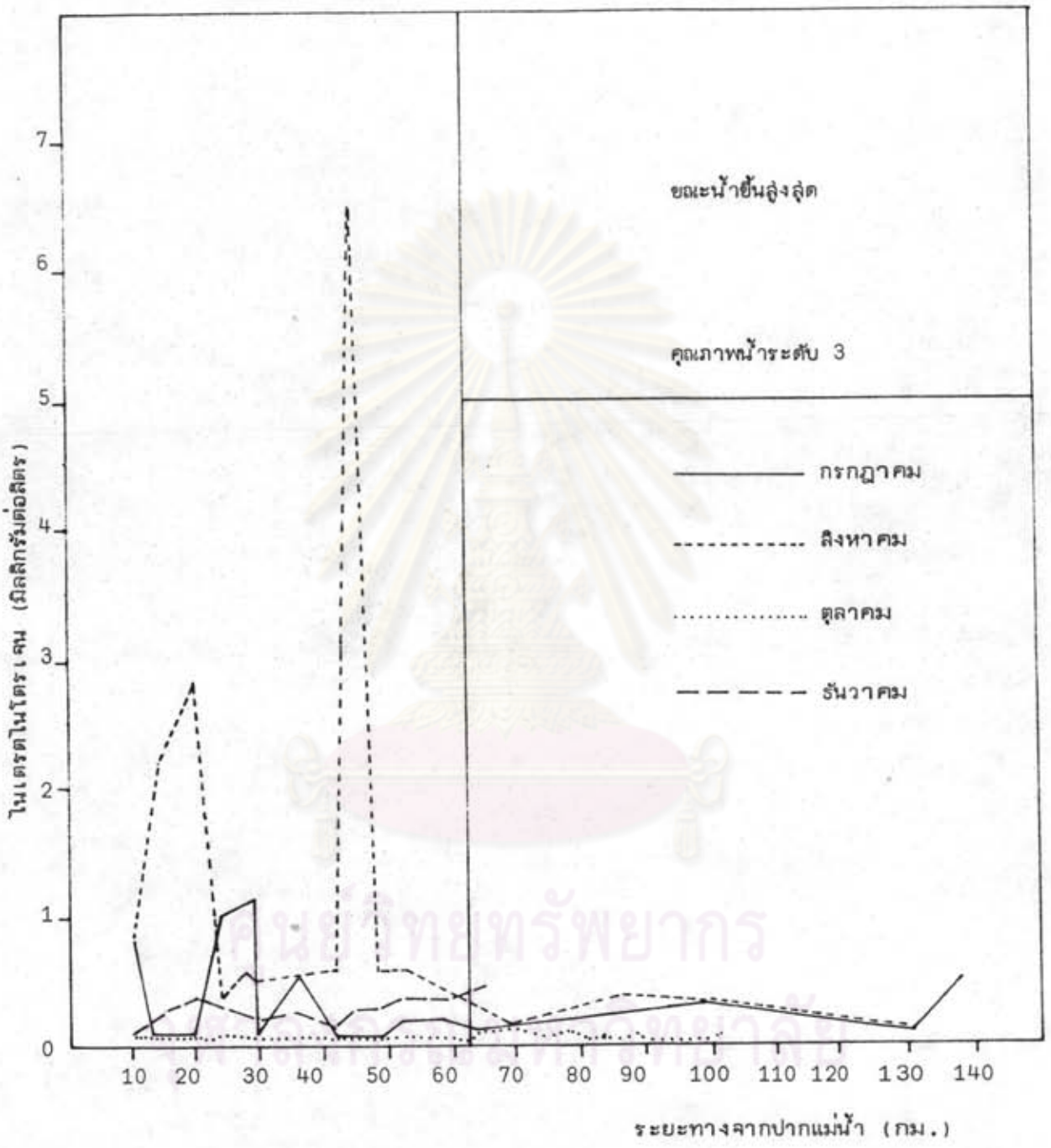

รูปที่ 3.12 แสดงค่าไนเตรทไนโตรเจนที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะน้ำขึ้นสูงสุด ในเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ตุลาคม และธันวาคม ของปี พ.ศ. 2525

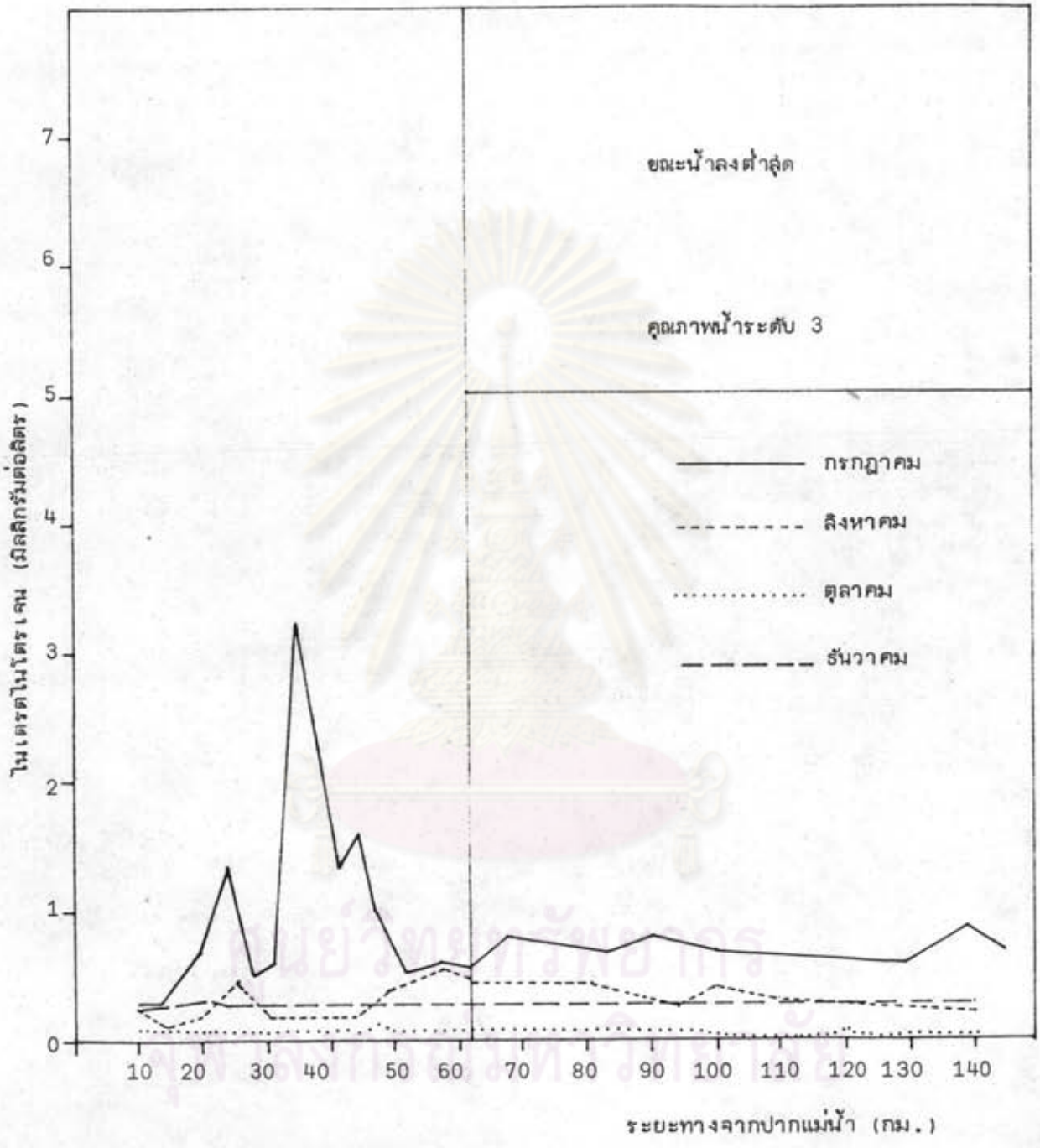

รูปที่ 3.13 แสดงค่าไนเตรตไนโตรเจนที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะน้ำลงต่ำสุด ในเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ตุลาคม และธันวาคม ของปี พ.ศ. 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

พบว่า ช่วงที่มีอัตราการไหลของน้ำต่ำ จะมีความเข้มข้นของ NO_3-N สูงในบริเวณกิโลเมตรที่ 20-50 ส่วนระยะที่มีอัตราการไหลของน้ำสูง ความเข้มข้นของ NO_3-N จะมีค่าต่ำกว่าค่ามาตรฐาน ส่วนรูปที่ 3.14, 3.15 แสดงให้เห็นถึงขณะที่อัตราการไหลของน้ำต่ำ จะมีปริมาณ NH_3-N สูง และขณะที่มีอัตราการไหลของน้ำสูง (ตุลาคม-ธันวาคม) ความเข้มข้นของ NH_3-N จะต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้

สรุปแล้วคุณภาพน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2525 พบว่าดัชนีคุณภาพดังกล่าวค่อนข้างจะเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพแหล่งน้ำ ยกเว้นค่าออกซิเจนที่ละลายในน้ำบริเวณกิโลเมตรที่ 10-62 มีค่าต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ และค่าโคลิฟอร์มแบคทีเรียบริเวณกิโลเมตรที่ 25-55 ซึ่งทำให้คุณภาพน้ำบริเวณนี้ใช้ประโยชน์ได้เฉพาะการคมนาคมเท่านั้น ส่วนบริเวณกิโลเมตรที่ 62 ขึ้นไป แม่น้ำเจ้าพระยายังคงมีคุณภาพน้ำเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพแหล่งน้ำที่กำหนดไว้

3.2 ความสามารถในการรองรับน้ำเสียของแม่น้ำเจ้าพระยา .

จากรายงานของงานคุณภาพน้ำ กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในการศึกษาความสามารถในการรองรับน้ำเสียทุกประเภทที่ทิ้งลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในเดือนมีนาคม มิถุนายน กันยายน และธันวาคม 2522 สามารถแสดงได้ด้วยกราฟดังรูปที่ 2.18 กล่าวคือในเดือนมีนาคม อัตราการไหลของน้ำ = 80 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ค่า DO ต่ำสุด = 0.5 มก/ล ที่กิโลเมตร 40-50 จากปากแม่น้ำในเดือนมิถุนายน อัตราการไหลของน้ำ = 700 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ค่า DO ต่ำสุดมีค่าประมาณ 0.5-1.0 มก/ล เช่นเดิม แต่จุดที่ DO ต่ำสุดเลื่อนไปอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 20-30 จากปากแม่น้ำ จากข้อมูลนี้สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่าถ้าอัตราไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาต่ำกว่า 700 ลูกบาศก์เมตร/วินาทีแล้ว จะไม่สามารถผลักดันน้ำเสียจากแม่น้ำเจ้าพระยาออกสู่ทะเลได้ทั้งหมด จะมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ออกสู่ทะเล แต่ปริมาณส่วนใหญ่จะยังคงสะสมในเขตแม่น้ำ และจะทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนออกซิเจนในแหล่งน้ำตามมา ในเดือนกันยายน อัตราการ

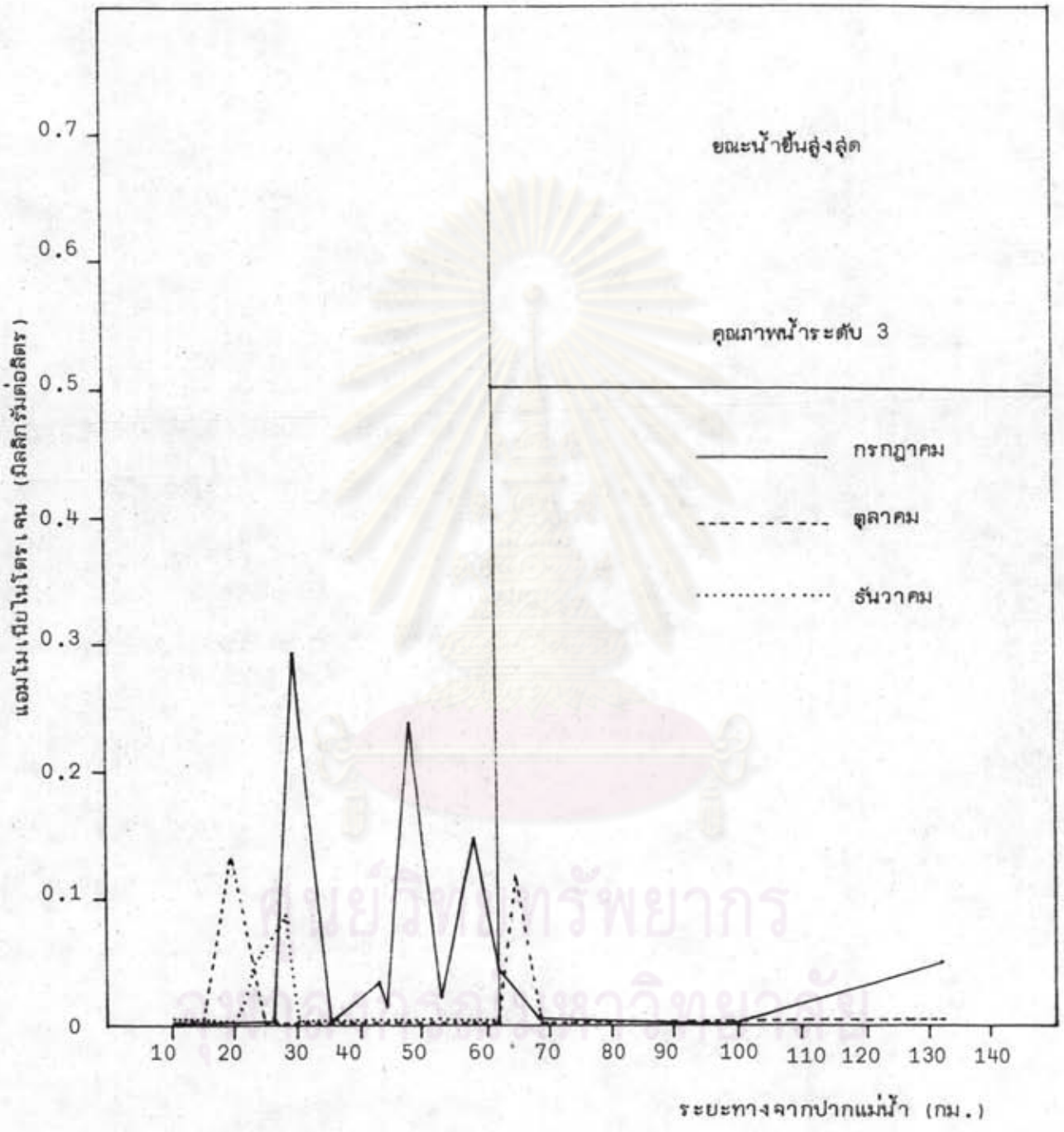

รูปที่ 3.14 แสดงค่าแอมโมเนียไนโตรเจนที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะน้ำขึ้นสูงสุดในเดือนกรกฎาคม ตุลาคม และธันวาคม ของปี พ.ศ.2525

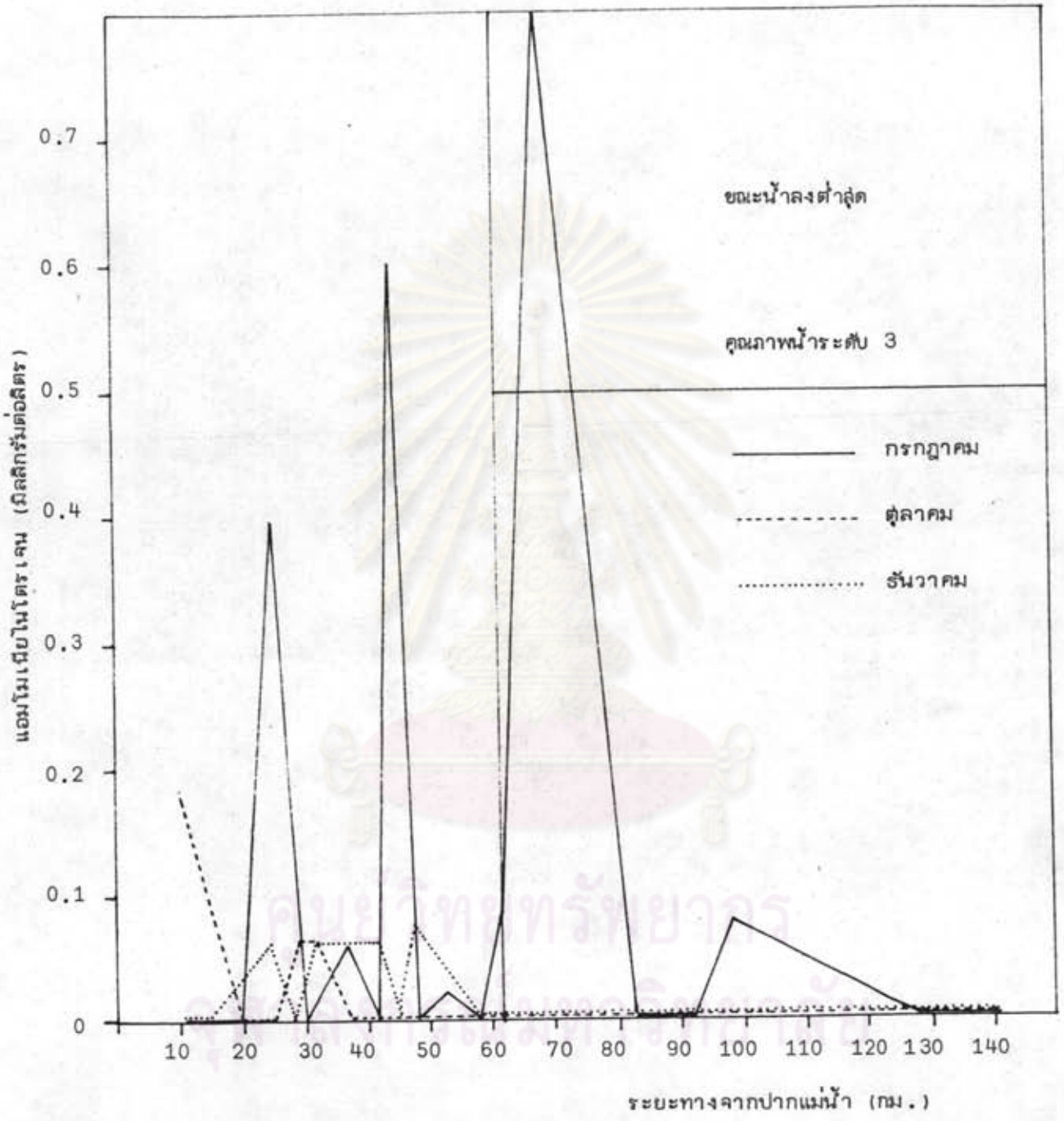

รูปที่ 3.15 แสดงค่าแอมโมเนียไนโตรเจนที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะน้ำลงต่ำสุด ในเดือนกรกฎาคม ตุลาคม และธันวาคม ของปี พ.ศ. 2525

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ไหลของน้ำ = 170 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ค่า DO ต่ำสุดยังอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 20-30 จากปากแม่น้ำ และค่า DO ลดต่ำลงเกือบถึงศูนย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าน้ำเสียถูกสะสมอยู่ในบริเวณแม่น้ำ โดยมิได้ถูกผลักดันออกสู่ทะเลเลย ส่วนในเดือนธันวาคมอัตราการไหล = 80 ลูกบาศก์เมตร/วินาที แต่ค่า DO ต่ำสุด = 2 มก/ล ทั้งนี้เพราะในเดือนพฤศจิกายนแม่น้ำมีอัตราการไหลของน้ำสูงมากกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ทำให้มวลของเสียที่คงเหลืออยู่ในเดือนกันยายนที่ผ่านมาถูกผลักดันออกไปจากบริเวณแม่น้ำ ดังนั้นในเดือนธันวาคมแม้จะมีอัตราการไหลของน้ำต่ำแต่คุณภาพน้ำก็ยังไม่ถึงขั้นวิกฤต เพราะปริมาณของเสียในลำน้ำได้ลดน้อยลง

จากการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความสามารถในการรองรับน้ำเสียของแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน จะขึ้นอยู่กับอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำ ที่จะสามารถผลักดันมวลน้ำเสียออกสู่ปากน้ำได้ โดยอัตราการไหลของน้ำจะต้องสูงกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ติดต่อกันระยะหนึ่ง (ประมาณ 15 วัน) ก็จะทำให้น้ำในแม่น้ำอยู่ในสภาพที่ไม่เน่าเสียไปอีกระยะหนึ่ง

ดังได้กล่าวแล้วว่า ปริมาณของเสียรวมทั้งสิ้นที่ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในแต่ละวันมีปริมาณรวมทั้งสิ้น 270,000 กิโลกรัมบีโอดีต่อวัน (พ.ศ. 2522) โดยเหตุที่อาจจะมีปริมาณของเสียรวมเพิ่มขึ้นมากทุกปีตามปริมาณการเพิ่มของจำนวนประชากรและการขยายตัวของอุตสาหกรรม รวมทั้งน้ำเสียจาก non-point sources แต่ขณะเดียวกันอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีการเปลี่ยนแปลงแปรผันไปตามฤดูกาล แต่ปริมาณน้ำเสียที่ระบายลงสู่แม่น้ำจะมีปริมาณคงที่หรือเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม จะมีผลทำให้ความสามารถในการรองรับน้ำเสียของแม่น้ำเจ้าพระยาลดน้อยลงอีก ซึ่งจะทำให้ระยะเวลาการเน่าเสียของแม่น้ำนานยิ่งขึ้น ถ้าหากไม่ได้มีการศึกษาป้องกันแต่เนิ่น ๆ

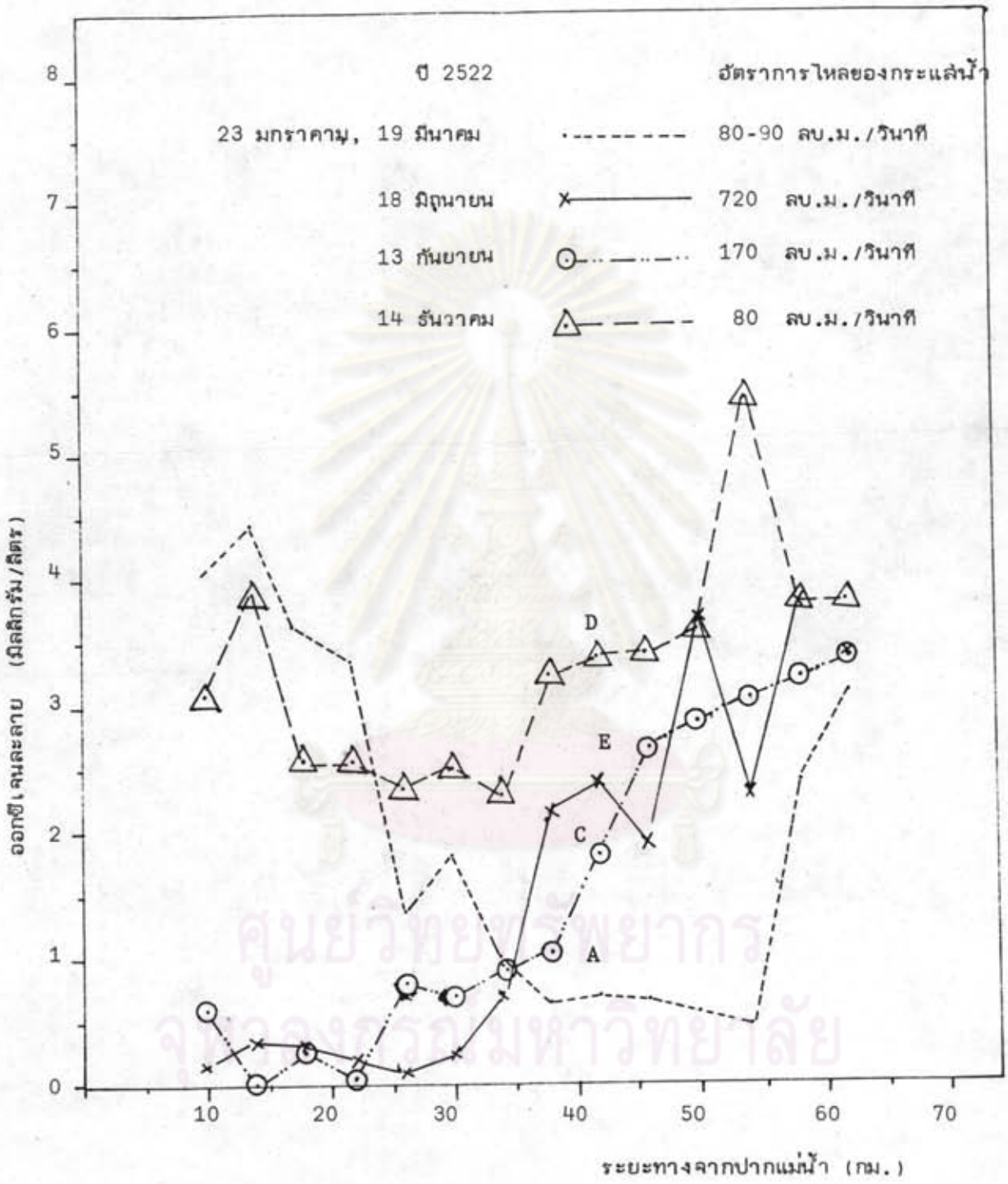

รูปที่ 3.16 กราฟแสดงค่าออกซิเจนละลายที่ระยะทางต่าง ๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ขณะน้ำขึ้นสูงสุดในปี พ.ศ. 2522 เปรียบเทียบเมื่อมีอัตราการไหลของน้ำที่แตกต่างกัน

ที่มาของข้อมูล - กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ